

LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMALARDA YARATICI TAVRIN GEREĞİ

Yrd. Doç. Dr. Emine Halıçınarlı

(D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi - Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı)

ÖZET

Bireyin kendini gerçekleştirmesinde ve toplum içinde nerede varolduğunu seçebilmesinde eğitimden beklenen birtakım nitelikler vardır. Yaratıcı kimliğin özgür ve özgün oluşunun getireceği farklılığın toplumda benimsenmesi konusunda önemli bir role sahiptir. Bilgiyi kullanma, farklı olabilme ve bunların kabulü beklenti ile ilişkilidir. Beklentiyi besleyen ise, yaratıcı sürecin varolduğu bir sistemdir. Bu noktada kişisel özelliklerde devreye girmektedir. Çünkü, yaratıcı tavrını geliştiremeyen birey bunu etkin biçimde kullanamayacaktır. Yetenek ve yaratıcılık üzerine yapılan araştırmalar yaratıcı sürecin tek başına tanımlanabilen bir etkinlik olmadığı; duyuşsal ve zihinsel etkinliklerin her çeşidinde, her uğraşın içinde bulunduğuy yönündedir. Bu anlamda bireyin nerede durduğunun görülebilmesi için lisansüstü araştırma programlarına öğrenci alımındaki önemin vurgulanması gerekmektedir. Yaratıcı birey özellikleri üzerine yapılan araştırmalar ışığında ayırt edilebilecek tavra sahip olanların gerçekleştireceği araştırmalar üniversitelerin yapısını zenginleştirmenin yanı sıra kalitesi yüksek birikimi de sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Yaratıcı Tavır, Lisansüstü Programlarda Araştırmalar, Eğitim.

ABSTRACT

During the person have been tried individuality and to be chosen where have been existend which some qualities have been waited from education. The creative personal identity which have been freedom and originality will be brought that some differentliness have been appropriated by community has so importand role. To be found information, to be come different, and accepted all these have been connected with expectation. Something has been given for support that is a system which has been existended creative time. In that point, also personallity futures have been come to this time. Because, the person who hasn't been advanced their creative personallity won't be used that. Researches which have been made on capability creativeness shows that direction, the creative time hasn't been defined as not only one, but also sensory and intelligence has been too. In this meaning, to be seen where the person has been stopped for it is necessary that to be stressed is so importand which students have been taked to the postgraduated proggrammes. The light of the researces which have been made on futures of the creative person of them, have been chosen of some different behaviours will be made that to be riched on structure of the universities besides will be supported at accumulation which has been high guality.

Key words: The Creative Behaviours, The Researches of The Postgraduated Programmes, Education.

AMAÇ

Dünyayı duyu, us ve düşünceyle oluşun bilincimizle kavrarız. Duygu ya da düşünce yönünden birinin ağırlık taşıdığı farklı bakış açılarını tercih edebiliriz. Oysa, seçimimizi belirleyen tüm duyum, sezgi ve usumuzla biziz. Ve evren karşısında tavır alırken, yaşam deneyi içindeki edimlerimizle biz nasıl bakacağımıza - nasıl davranacağımıza - hazırlanırız.

Toplum yaşamında birey, kendini ve nerede varolduğunu seçebilmelidir. Bu konuda eğitimden beklenen bir ta-

kım nitelikler vardır. Birey yanımıza seslenebilen, doyuran; ancak istenen, beklenen çizilen bir model olarak - genel mozaığın sessiz bir oyuncusu olmadan - beklenenin dışınca özgün, özgür ancak mozaığın işlevsel uyumlu bir varolanını yaratmak.

YÖNTEM VE BULGULAR

Yaratıcı kimliğin getireceği farklılığı benimseme konusunda May, sanatçı ve toplumu ilişkilendiren "... o sadece varlığında kendini gösteren duymak ve bunu ifade etmek-

le ilgilenir. Ama sonra sanatçının gördüğü ve ... yarattığı sembollerden toplumun etnik yapısı yontulacaktır." (R. May, 1987, s.22). der. O'na göre yaratıcılık yalnız "edimde" görülebilmektedir. Yaratıcı edim de görmek ve gözlemekle başlamaktadır (R. May, 1987, s.76). Yaratıcı tavrın oluşmasında sistemin katkısı bilgiyi depolamak yerine, onu kullanabilen kişiliği geliştirmek olmalı. **Kullanabilmek**; ona dokunabilmek, kurcalamak, uğraşmak ve böylece **tanımak** demektir. Tanımak ve bilmek aynı zamanda hakim olmayı getirecektir. Hakimiyet, onun karşısında edilgen değil etkin olmak demektir. Böylece bilgi tükendikçe yerine yenilerini kazanma gereği duyulabilecektir. Bilgiyi özgürce kullanabilen yeni araştırmalar, benzerleri tekrar eden araştırmalardan **farklı** olabilecektir. Gombrich'e göre düşünme eylemi; düzenleme, ayıklama ve sınıflandırma eylemidir ve bütün algılamalar **beklentilere** ilişkindir (E. H. Gombrich, 1992, s.291). Bu beklenti besleyen ise bir sanatsal yaratıcı sürecin varolduğu ortam ya da bu sürece gereksinim duyan bir sistemin var oluşudur. Rosenthal ve Jacobson, insanların beklentilerinin başkalarının davranışları üzerinde anlamlı etkisini bulmuşlardır. "... İnsanlar kendilerinden beklendiği gibi davranma eğilimi gösterirler..." (C. Morgan, 1980, s.405-406). Bu anlamda öğrenimde bireyden beklenen sanatsal yaratıcılık ve sanat eğitiminde alanı kullanabilme yetkinliği, ona sunulan program çerçevesinde gerçekleşebilecektir. İşte bu noktada kişisel özellikler de devreye girmektedir. Çünkü kendisinde olmayan yaratıcılığı meslek alanında kullanamayacaktır.

Eğitimin; yaratıcılık ve özgürlüğün kültürlerine uymayan kişilerde bütünleştiğini (R. May, 1987, s.34) kendisine bir çelişki gibi görmeden farklılığın cesaretini kazanması gerekmektedir. R. May "Yaratma Cesareti" nde bize; güçlü imgelem ve biçim duygularıyla özgür görünüşleri olan sanatçıların, biz geri kalanların önüsüne geleceğin keşfi için giden öncü kaşifleri olmaktadır der (R. May, 1987, s.122). Öncülerin; kendilerinden önceki ve günceldeki etki, vödev ve modelleri aşmış olduklarını düşündüğümüzde aynı eğitim hedefleri ve benzer toplumsal anlayış içinde nasıl olup da "farklı" davranabildiği üzerinde durulması gereken bir konudur. Kendi merkezinin dışındaki durumları görebilmek, alışlagelmiş ilgilerin dışına çıkabilmek, özel alanı dışındaki sanat ya da bilim dallarıyla ilgi kurabilmek bu farklı kişilerin uğraşlarındandır. Kurduğu ilgileri kendi alanına bir zenginlik olarak katabilmek gene bu kişiliklerin yetkinliğindedir. Bu durumun kabulünde zorlanma yaşasalar bile bu katkıyı etkin biçimde kullanma cesaretine de sahiptirler. Günümüz gelişmiş toplumları ise, yaratıcı düşünceleri kabul süresini kısaltmakta ve hızla değerlendirmektedir (D. Kuban, 1997, s.1).

İnsanı bütünlük kavramı içinde ele aldığımız "istemek ve hissetmek" ; "bilmek", "farkında olmak" yaşamı anlamlı kılması beraberinde getirecektir. Lisansüstü eğitimin

amaçlarının "öğretim üyesi" yetiştirmek ve hem kurum hem de topluma yeni araştırmalar kazandırmak olduğu düşünüldüğünde; lisansüstü eğitim alanların yapacakları araştırma ve ürünlerinde -alanları ne olursa olsun- yaratıcı derinliğe sahip olmaları gerekmektedir. Şüphesiz böyle bir birikim ilgili üniversitenin yapısını zenginleştirmekle kalmayacak, yerel ve evrensel yaşam alanına sızacak yeni araştırmalara kalitesi yüksek birikimi de sağlayacaktır. Ancak bu kişilerin sahip oldukları ya da olamadıkları olanak ve koşulların da etkin bir rol oynayacağı unutulmamalıdır. Söz konusu öğrencilerin Eğitim Fakültesini tamamladıktan sonra atanmamış olmaları araştırmaları ve yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Yanısıra göreve atanmış olmaları ya programlarını paralel getirebilmelerine (çok düşük olasılıkla ya da görevi bırakmalarıyla sonuçlanmaktadır. Görevlerini sürdürürken programa devam edebilenler bölünmüş zaman dilimlerinde enerji tüketmenin yanısıra araştırmalarının kalitesini yükseltebilecek parasal kaynak güçlüğü de çekebilmektedirler. İşte bu noktada onların yaratıcı yanlarını harekete geçirebileceği tek alan eğitim ortamları olmaktadır.

Bir başka konu, sistemin aranacak niteliklere uygun olanı seçmesidir. Güzel Sanatlar Eğitimi gibi bölümlerde sanatsal yaratıcılığı ve proje geliştirici - araştırmacı yani kuramsal birikim ile güçlenmiş adayların seçilmesi gerekmektedir. Ancak, Lisansüstü Eğitim sınavında alınan puanların etkisi yukarıda anlam öncelikli kriterleri etkilemektedir. Oysa yaratıcılığın mutlak bir üstün zekaya ilişkin olmadığı bugün bilinmektedir. Eğitimin görevi, normal yetenekli bireylerin de kendi gizli güçlerini tanıyıp değerlendirebileceği olanakları sağlamak olmalıdır (İ. San, 1997, s.159).

Rollo May "Yaratma Cesareti" nde konuya ışık tutacak gibidir. "...Bireyin kullansa da kullanmasa da yeteneği olabilir, yetenek bireyde şu ya da bu şekilde ölçülebilir. Ancak yaratıcılık yalnız edimde görülebilir. /...Bazen büyük bir yetenek ve güdük bir yaratıcılık, bazen de pek fazla olmayan bir yetenek ve yüksek bir yaratıcılık olabilir." (R. May, 1987, s.40).

Bu bağlamda, tek başına tanımlanabilen bir etkinlik olmayan yaratıcı sürecin duygusal ve zihinsel etkinliklerin her çeşidine ve her uğraşın içinde olduğuna değinirken bireye nerede durduğunun sorulabilmesi için öğrenci alımındaki önemin vurgulanması gerekmektedir. Aynı önem hem lisans hem de yüksek lisans için geçerli olmaktadır. Yapılması beklenen araştırmalar ve öğretim üyesi yetiştirme hedeflerine yönelik olarak konunun başka bir açıdan daha ele alınması gerekmektedir.

Resim eğitimi ve öğretmenliği denilince devreye giren nedir? Bu soruya özgün yapıt üretebilme, sanat yapıtını anlama, tasarım eleman ve ilkelerini içerik, araç, amaç, yöntemve teknoloji ile etkili biçimde kullanma. Hedef kitleye karşı - ortaöğretime- yeterli donanım. Bu donanım

sonuçlarını toplum sessiz sedasız yaşamakta ve ne ölçüde yansıdığı hemen görülemediği için toplumun sanatla kuramadığı bağlar görünür olduğunda farkedilebilmektedir. Ürünün özgün yapıt üretme yanı sıra ise hangi güçlük içinde olursa olsun yaratmanın hazzını duyanlarda sürmektedir. Yanısıra lisansüstü programlara katılarak da yapıt üretmelerini sürdürmelerine olanak sağlamaktadır. Yaratıcı yanın etkin kalışı da gerçekleşmektedir.

Lisans ve lisansüstü mezunlarında ortaöğretime donanımlı ve yaratıcı öğretmen hedeflenirken öğretim üyesi yetiştirme amacı bağlamında ise durumu şöyle değerlendirebiliriz. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı olarak; sanatsal yaratma tavrını taşımanın yanısıra Resim eğitimi Anabilim Dalı çerçevesinde yapılacak araştırmaların eğitimle ilişkilendirilmesi beklenmektedir. Eğitim sözcüğünün kurduğu zorunlu **bilim** ilişkisi (anasanat dalı açısından kapsamı ve sınırlarının başka bir platformda ele alınması gerekmektedir.) H. Read'ın yaklaşımı içinde değerlendirildiğinde : Read, sistem içinde tüm yeti ve etkinliklerin bütünleşmesini savunmakta. Bilim ve sanatın yöntemlerinin ayrı olduğunu ancak bilim ve sanatı ayrı ayrı yerlerde bırakmamak gerektiğini söylemektedir. O'na göre bilim ve sanat aynı gerçeklikle uğraşmaktadır. Sanat gerçeği betimlemekte, bilim ise açıklamaktadır (İ. san, 1977, s.7). Duyulan bir tutkunun dışavurumu olan yaratıcı süreç tek başına tanımlanabilecek bir etkinlik olmamakta, duysal, zihinsel etkinliklerde ve her türlü çalışma ve uğraşın içinde bulunmaktadır (R. May, 1987, s.5). Bundan dolayıdır ki, sanatsal ve bilimsel araştırma sürecini bir arada sürdüren lisansüstü öğrencilerimiz için yaratıcı tavırda özgürlük adeta bir zorunluluktur. Golan, kişinin çevresiyle etkin bir şekilde ilgilendiği zaman tüm algısal, bilişsel ve anlatımsal güçlerini yaşadığını söylemektedir. O'na göre üstün yaratıcı denekler kendilerine özgü uyarı ve durumları yeğlerler. Bir işe yenilik getirmenin söz konusu olduğu bu süreçte ortaya çıkan ürünün çıkış noktası materyal ve bilginin tekrar bütünleşmesiyle olmakta, ancak tamamlandığı zaman yeni öğeleri içerdiği görülmektedir (H. S. Yavuz, s.19). çünkü yaratıcılık bir süreçtir.

Eğitim sistemi içinde hangi alanda olursa olsun yaratıcı kişilik özellikleri taşıyan bireyler dikkatli bir gözlemlenmeye ayırtelebilecektir. Çeşitli bilim ve meslek alanlarında yapılmış araştırma bulgularına göre yaratıcı insanlara özgü kişilik etmenlerinden aşağıda yer alanları lisans ya da lisans üstü öğrencilerde gözlemlemek mümkündür. Yaratıcı kişilere ait sıralanan bu özelliklerin hepsinin bir kişide bulunması mümkün olmamakla birlikte birçoğunun bulunması olasılık içindedir (H. S. Yavuz, s.22-24).

- *Başarılıdır ve başarısını hayale değil, gerçeğe dayandırmaktadır.*
- *Yargılar ve değer eğilimleri estetiğe doğru kaymaktadır.*
- *Duygu ve heyecanlara açıktır.*

- *Bağımsız ve özerktir.*
- *Güdülerinde süreklilik, iş yapma yeteneği ve sevgisi taşır, kendini disipline edebilme dayanıklılık, yüksek üretim gücüne sahip, tamamına erdirendir.*
- *Baskı ve mekanizmasını geri iticidir. Kendini daha az ketler.*
- *Liderdir ve kişisel girişimlerde bulunur. Özkanıtlanma gereksinimi içindedir.*
- *Çok yönlüdür, ilgileri çeşitlidir.*
- *İçe dönük olduğu kadar, sosyal yönden duyarlıdır ancak bu değerlerin kendisini etkilemesine izin vermez.*
- *Eleştiricidir, kendi yaratıcılığının farkındadır.*
- *Duygularla ve (duygu düşünmeden önce gelir) heyecanlara açıktır. Sezgileri güçlüdür. Psikolojiye yatkındır. Diğer kişileri etkileme gücüne sahiptir. Bu nitelikleri açık-seçik Düşünebilmesi, geniş ilgileri çok yönlülüğü, uyanıklık ve çekiciliği olmakla birlikte karamsar ve kendini savunmaya geçme özelliklerini de taşıyabilmektedir.*
- *O anda olana ve oluşana açık olabilme yapıcı yaratıcılığın önemli bir koşulu olmaktadır.*
- *Değerlendirici yargı kaynağı kendi içindedir. Kendisi için yaratır.*

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaratıcı kimliğin o güne ve yanına eleştirisi alışılmış olana birçok yönden sorun yaratsa bile May'ın işaret ettiği gibi o, kendini ifade yolunu bulmak istemektedir. O, yalnız toplumun karşılaşacağı ile çok önceden karşılaşmaktadır. Geleceğini yaşadığı günden görmek isteyen toplumlar böyle kimliklere dikkatle bakmaktadırlar. Bu kimliğin yalnız sanat ve yalnız bilimle ilgili olup olmadığının üzerinde durulması yerine ikisini de kazanmanın yolları aranmalıdır. Bir toplum da, ancak böyle kişileri görmek istiyorsa yetiştirmenin yollarını arayacaktır (E. Halıçınarlı, 1998, s.84).

KAYNAKÇA

- Ernest Hans Joseph Gombrich, **Sanat ve Yanılsama**, Çev: Ahmet Cemal, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1992.
- Doğan Kuban, **"Tarihi Çevrenin Geleceği"**, 2000 Yılına Doğru Güzel Sanatlar Sempozyumu, Ekim 1997, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Planlama Grubu Araştırması, No:2.
- Rollo May, **Yaratma Cesareti**, Çev. Alper Oysal, Metis Yy. Birinci Basım, İstanbul, 1987.
- Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş** (Toplu Çeviri) Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, yy. NO:1, Meteksan, Ankara, 1981
- İnci San, Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, İş Bankası Kültür Yy., Sosyal Felsefi:17, Birinci Basım, Ankara, 1977.
- Halide S. Yavuz, **Yaratıcılık**, Yayın no: 451, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1989.
- E. Halıçınarlı, **Özel Öğretim Yöntemleri İçinde Sanat Eğitiminin Problematığı**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1998.